

לבוא לידי טעות בסמ"ך. ומ"ם זו תהיה סתומה מכל צד⁽¹⁾, (ג) ונגה יהיה עובר (ד) לכתחלה מחוץ לסתימה קטע בראש הנאי. (ה) ולא ימשך הגג לצד שמאלה הרבה, וכדיעבד *יגיר (ו) המותר, ואין בזה משום חק תוכוח ושלל פסוק. ואם נמצא בן בשם הקדש אין להקטן, וישאר כך וכשר. וגם בשבת (ז) אין להוציא אתרת עבור זה:

צורת אות נו"ן בסופה

אות נו"ן בסופה (ח) יעשה ראשה כמו ראש הנו"ן⁽¹⁾, ושלשה תגין עליה, (ז) ולא יתקן רחב מראש הנו"ן, ולא תהיה דומה

לבי"ת אם יהיה רחב מעט יותר⁽²⁾, ומשום זה יעשה גמ"ן מושקה למשה (ג) משה לצד שמאל היטב יותר מן הראש, כדי שלא יתרחק לבי"ת או לבי"ת. וצנאר הנמשך מאמצע ראשו יהיה לכתחלה קצת עב ואך קצת ומשה לצד גמ"ן, כדי להסמיק אות אצל ראשו⁽³⁾. ותהיה הנו"ן (ד) לכתחלה צנלה למטה לצד גמ"ן⁽⁴⁾, אם עשה הנו"ן פסופה למעלה צורת נאי, דהיינו שמשך הצנאר מקצה ראשו, *הינן הפריימגדים בצריך עיון, והביאו

הנאון ר' עקיבא איגר כחדישו, ומנחלת דוד כסימן כג משמע דכשר בדיעבד⁽⁵⁾ [וכן משמע לעניות דעתי לכאורה מהלבוש, שחזר בסוף תמונת האותיות שלו הדברים שהם לעכובא בכל אות זאת זה דלג]. ועל"פ פנים נראה פשוט דאף לדעת הפריימגדים מהני תקון ואפילו בתפלין ומזוזות, דהיינו שגור תחלה קצת מראשו לצד שמאל ולא הרבה כדי שישאר צורת תמונת נו"ן עליו, ואחר-כך יוסיף עליו דיו לצד גמ"ן לעשותו כמו ראש הנו"ן, ולא מוהיל בהוספת דיו מצד גמ"ן לכו, דאם-כן יהיה ראשו רחב מראש הנו"ן ואין לעשות כן, כנזכר לעיל, וכן בבאר הלקה:

צורת אות נו"ן פשוטה

אות נו"ן פשוטה (ח) תאר צורתה כמו נו"ן, ושלשה תגין על ראשה, אך שהיא ארבה פשעור שהיא ראויה להעשות נו"ן בפופה אם תכפנה, דהיינו לא פחות מר' קלמסין עם גגה, ואם עשאה קצרה, (ג) מראין להניק דלא חכים ולא טפש, ואם קראה נו"ן פסולה⁽¹⁾, ואם משה הקו הארך מקצה ראשו ונשארו בצורת נאי ארבה, הפריימגדים הניח בצריך עיון, אך שארי האחרונים [שערי אפרים סי' פא וגר"המלך וד"א] הקפידו בזה לפסול⁽²⁾:

צורת אות סמ"ך

אות סמ"ך (ח) תהיה גגה למעלה ארבה, דהיינו שתהא גגה שנה (ג) לכתחלה ולמטה מושקה קצרה⁽¹⁾, פי צריכה להיות עגלה מגי

בספר עבודת-יהים ובספר לרד אמת, על-פן צריך הסופר להקדש בזה מאד, ונה לשון הספר שאמר: לאפוקי טבל הסופרים בורים שמקצרים הצנאר של הלמ"ד ועושים על הלמ"ד פמין יו"ד מתחת שאינם עושים רוח בין שיטה לשיטה כמלא שיטה וכו', כי הרוקח כתב בהקדו שיש לבחב על הלמ"ד כמו נאי ולא כמו יו"ד, וכן מצאתי בהג"ה מפרק גט פשוט וכו' וכן כתב רבנו שמחה בשם החסיד ו"ל, עין שם. עוד ראיתי סופרים בורים, ששקטועין וכותבין קו"ף במקום למ"ד, עושים צנאר תחלה על ראשו שיהיה למ"ד, ואחר-כך פשטנאבש הדיו גוררין תנל; והוא הדיו ששטועין וכותבין למ"ד במקום קו"ף, גוררין תנל הקו"ף ואחר-כך גוררין הצנאר, וזה פסול גמור, כמו ח' במקום ד' שנתבאר לעיל בצורת ד'. למ"ד שנמצא על-גב רק עין קו פשוט בזה ל ולא נאי, יש להכשיר בשעת הדחק, דהיינו אם נמצא בן בשבת אין צריך להוציא אתרת, ובחל ותקן, ובתפלין אם אין לו אתרים יניחם בלא ברכה⁽²⁾ [ס' החיים וקסת-הסופר]:

צורת אות מ"ם פתוחה

אות מ"ם פתוחה תמונתה קצת (ח) *כמו כ"ף נאי⁽¹⁾, על-פן תהיה למעלה לצד גמ"ן צנלה, אבל למטה יהיה לה נזית ובלא עקב, ונגה יהיה למעלה שנה ולא עגל, רק לצד גמ"ן יהיה עגל. גם יהיה גגה ארך עד כנגד מושקה התחתון, (ג) וכל זה לכתחלה. (ג) והחרטום שבעד שמאל יתקן לרובק אותו לגמ⁽²⁾, ויהיה לכתחלה כמעט מושך בשנה עם הגג⁽³⁾, רק (ד) שיהיה ביניהם לצד מעלה כמו פגם קטן⁽⁴⁾, (ה) ותמונת החרטום תהיה כמו נאי עומדת, משה קצת באלכסון ולא הרבה, *ויגיע עד כנגד מושב התחתון ועד בקלל; ומאד יתקן שלא יגע בו, ומכל מקום לא יהיה ביניהם הפסק גדול לכתחלה, כדי שלא יהיה על-ידיה נאי הרבה באלכסון, ואם לא הדביק החרטום למעלה לגמ ונראה ככ"ף נאי, פסול, ואין מוהיל לו תקון בתפלין ומזוזות אם כתב אחריו, דהיינו שלא כסדרן, וכדלעיל בסימן לב עיף כה, עין שם במשנה בדרה. והוא הדיו אם הדביק החרטום למטה במקום פתיחתו להפ"ם דפסול, ומבאר דינו לעיל בסימן לב עיף יח לענן תקון אם לא כתב צורת אחריו בתפלין ומזוזות:

צורת אות מ"ם סתומה

אות מ"ם סתומה תהיה (ח) לכתחלה עגלה למעלה לצד גמ"ן, ולמטה יהיה לה נזית לימין ולשמאל, שלא תהא נראית כסמ"ך⁽¹⁾, (ג) ואם לא עשה בן והתינוק קראה כסמ"ך, פסולה⁽²⁾, והפריימגדים כתב שטוב יותר שתהיה מרבעת מכל צד, פי בקל יוכל

באר הלקה

* כמו כ"ף נאי⁽¹⁾, הכל בתבתי על-פי הכתוב בבייתוסף וכל הפוסקים האחרונים, ולאפוקי מהפריימגדים שכתב ודמיתו הוא כמו נו"ן נאי, כי אין מקור לזה, ואפשר שעשו מסעף יח שכתב הסופר: יגיר החרטום עד שמשאר בצורת נו"ן בפופה, וגם זה אינו נראה, דאפשר דשם נאי לא ארזי המכתב דריני תבית האותיות לא דקדק לכתב לפי תהוה לכתחלה למענה, כיון דאפילו נו"ן נאי כשר לכלי שלמא; או דמס' שם לפי מנהג הספרדים שאין ממשכין הקו שלמעלה עד כנגד מושקה התחתון, כמו שכתב בספר לרד אמת, אס"כ הוא דומה לנו"ן נאי, וזהו מה שכתב שם בספר לרד אמת דלדורה הס"ם הוה לשי"ת, ובשי"ת כבר ידע מה שכתב הרי"ת דדומה לנו"ן נאי, וכמו שכתב בבייתוסף באות נו"ן, אבל לפי מה שאנו נוהגין די בגרירת עד שישאר בצורת כ"ף; דע, דכלבוש וכן באה"ע בסופר בספר גטין שסדר מהרמ"ר כתב: יגיר עד שמשאר בצורת כ"ף פופה, ומה שכתב שם בסי' כי הס"ם הוא גב' בתבית כנו"ן נאי, כבר תפס עליו בזה הבית-אחרון: * ויגיע עד כנגד מושב התחתון, וכדיעבד אם לא הגיע עד למטה ותנוק קראו לפ"ם, צריך עיון⁽²⁾, דאפשר דהנה ארזי מעקר צורת האות רק לכתחלה: * יגיר המותר, ומכל מקום אם המשיכה כל-כך עד שהתנוק לא הביא להאות על-ידי זה, לעניות דעתי צריך עיון אם טהני בנר⁽³⁾, עין רמב"ם פרק א טהלכות תפלין הלכה יט, ואפילו אם תמצי לומר דהכ"א באפן זה גמ"ן כשר, שם שאני דעקר תמונתו בן לכתה ראשונים וכו'.

* הניח הפריימגדים בצריך עיון, ותפס אחר טחכמי חזקן הביא ראיה לדבר הטכשיין בזה מהא דאמרין בשבת קד ע"ב: נתחן לכתב אות אמת ונעלו בידו שמים חב, ולפרוש רבנו חננאל (הובא בתפריי וכו' באות זה) קאי זה על אות ט' דנתבון לכתב ט"ת ולא הדביק תנל לצד שמאל [וכן איתא בהגהות מנחם, ומסכת הדפוס בבייתוסף שכתוב ימין] ונעשה נו"ן נאי, ואם איתא דלענכא הוא אפילו בדיעבד, דאין עליו שם נו"ן כלל, אפוא חב בזה בשבת שמים, הלא הנו"ן לשבטי"ת זה סתמא עשוה כשאר שי"ת, שאין ממשכין צנאר הנו"ן כי אם מנחו ולא סתמא. ולעניות דעתי יש לדחות, דקלאו הכי לפי הטכסנא דנקרא שם דמסיק: תא דכרז ויני וכו', על-פסוק אנו מכתבין לומר וסבירא דז טרי דעשה להשי"ת הנו"ן שבה ונאף למעלה וגם קטן, ודלא כמו שאר טח"ן דצריכה להיות הנו"ן שבה בלא ויין וגם כפוף מעט לחובה, כמו דמסקי תפוסקים, אס"כ נובל לאמר גב' בן דמיר דעשה להנו"ן לשבטי"ת זה משהו מאמצע ראשו כמו נו"ן פשוט ולא כשאר שי"ת, ולכ"י חב גם משום נו"ן שבו, ולענן תקון לנו"ן בפופה שיעשה ראשו בצורת נאי, עין במה שכתבתי בפנים דמהני תקון אפילו בתפלין ומזוזות, ולא שיהי בזה חק תוכוח כיון דאין מהפשר על-ידי נריה לחוד, ולא שיהי בזה שילא פסוקן דצוהתו עליה טמיר, והכל מנחליו מנח' בזה, ואמרתא לה מהא דכתב הפריימגדים באות כ"ף פשוטה שעשאו למעלה מרבע, דאפילו להפוסקים הסופרים דסבירא להו דאין לחלק בין פשוטה להמסופה אפילו בדיעבד, מודה דמהני תוספת דיו לעשותו עגלה אפילו בתפלין ומזוזות, ואין בזה משום שלא בסדרן דצוהתו עליה טמיר, דהכל מנחליו ככפיון כאלו; אס"כ פשוט דהכי גמי בנרין בפופה דמהני תקון, כיון דאפילו בלא תקון נטי הכל קורין אותה נו"ן, ובאקט קל-דחוק הוא הקא מהתם, דשם מה שכתב בפופה צריכה להיות עגלה כפופה שפופה היא בשבת קד ע"ב, ואי לאו הכי אין תמונתה עליה, ואס"כ להפוסקים דסבירא להו דאפילו ככ"ף פשוטה שעשאו מרבע יש לפסול אפילו בדיעבד, דאין לחלק בהתמונת בין פופה לפשוטה כיון דשניהן שם ככ"ף

מִשְׁנֵת תְּמוּנַת אוֹת ל' וּמִם וּמ' סְתוּמָה וְנוֹן וְנ' פְּשׁוּטָה וְס' וְדִינְיָהִם סוֹפְרִים בִּיאורִים וּמוֹסָפִים

קדושים נראה שלא התבטלה בכך צורת אות מים, וכתב המקדש מעט שצ"ע בדבר.

2) ובחיבור בין הגג לחרטום, כתב לעיל (סי' לב ס"ק קיט) שמושכים תג ביניהם. וביאר המקדש מעט (שם ס"ק עה) שעושים קו זה ואין מחברים את הכיף לויי, כדי שיהיה ניכר הכיף לבדו והויי לבדו. ואם נפסקה הכיף מהויי אך עדיין נשאר מאחורי הויי חלק מהתג המחבר ביניהן. כתב הדעת קדושים (סי' לב סוף ס"ק ל) שאם תינוק קוראה במים הריהי כשרה, משום שהתג גורם שכל האות תיראה כאות אחת מדין יגיד עליו רעו, אך אם בראיית החרטום לבד התינוק קוראו כויי ואין צורתו משתנה אצלו מחמת התג שנאחוריו, אין להכשירה, ואף על פי שבראית כל האות הוא קוראה כאות מים.

3) ולענין האם הגג של החרטום במים מעכב, כגון שכתב את הויי בלא ראש, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' טו אות ב) שלמעשה צ"ע, וכתב עוד (ח"ח סי' יב אות ב) שעל כל פנים תיקון מועיל בזה. אכן, דעת הגריד מקארלין (משנת הסופר סי' ה מקורות ס"ק קמז) שראש החרטום מעכב, וראה ביה"ל לעיל (סי' לב ס"ח ד"ה ונסתמה). וכן כתב הקול דעקב (סי' לב ס"ק קז), והוסיף שתיקון אינו מועיל לזה בתפילין ומוחוות.

ואם גג החרטום משוך כלפי מעלה במקום הצידה לצד שמאל, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח שם) שהאות כשרה כל שצורת מים עליה, שהרי יש צד שהגג של החרטום במים אינו מעכב כלל.

4) ומים שאין בה פגימה בין הכיף לויי וגגה נמשך על פני כל האות, כתב המקדש מעט (ס"ק ד) שבספר בית אהרן פוסל בזה, והוסיף, שגם באופן שנשארה הפגימה אלא שהתחבר הכיף לויי למעלה מהפגימה בקו דק, מימי נטה הדעת קדושים (סי' לב ס"ק טו) לפוסלה, וגם אם תינוק יקראנה במים. ולענין תיקון האות, כתב המקדש מעט (שם) שאפשר לעבות את ראש הכיף וראש הויי עד שתשאר פגימה ביניהן, אכן לענין תפילין ומוחוות הסתפק אם מועיל תיקון זה משום שלא כסדרן.

מאידך, בשו"ת הרד"ך (בית א חדר לג) כתב שהפגימה למעלה אינה מעכבת, ואינו מעכב אלא שתהיה האות פתוחה למטה, ולמעשה כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ז אות ט) שאי אפשר לפסול תפילין ומוחוות מחמת זה, מפני שלענין דיעבד יש לסמוך על הרד"ך. מאידך, דעת הגריי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"א פ"ג אות ח) שאין מועיל לה תיקון.

[ביה"ל ד"ה ויגע]

צריך ציין⁵⁾.

5) וכן נשאר בצ"ע בביה"ל לעיל (סי' לב ס"ח ד"ה בל), וכן הסתפק בזה המקדש מעט (ס"ק ז). והחזיר (א"ח סי' ח סוף ס"ק ו) כתב שנראה שאפשר להקל על פי קריאת התינוק, כמו באות ויי, וכן מבואר בדעת קדושים (סי' לב ס"ח ד"ה תיבת עיניך). אכן, כשאורך רגל החרטום הוא פחות משיעור אות קטנה, משמע במקדש מעט (סי' לב ס"ק קיג) שהאות פסולה.

ב צורת אות מ"ם סתומה

עגלה למעלה לצד זמין⁶⁾, ולמטה יתה לה נזית לזמין ולשמאל, שלא תהא נראית כסמ"ך⁷⁾. ואם לא עשה בן התינוק קראת כסמ"ך, פסולה⁸⁾ וכו', תהיה סתומה מכל צד⁹⁾.

1) ואם עשאה עגולה למעלה גם בצד שמאל, וחלקה העליון רומה לאות סמ"ך, כתב המקדש מעט (ס"ק ו) בשם שו"ת דבר משה וספר המשך בעמוד הבא

ובתפילין אם אין לו אחרים יתחם בלא ברכה¹⁰⁾.

7) אכן לתקן זאת, כתב המקדש מעט (ס"ק ג) שמועיל אף בתפילין, ואין בזה חיסרון מצד דין שלא כסדרן. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ז אות ה) שתיקון מועיל, שאף שכמה פוסקים מחמירים בזה, מימי דעת הרבה פוסקים מגדולי ההוראה להקל. [אמנם משמעות דברי המשגיב כאן שרק בספר תורה שייך תיקון ולא בתפילין, וכשיטתו לעיל (אות אל"ף) שאין תיקון לקו משוך בתפילין משום שהוא שלא כסדרן. ויש להוסיף שאף הספר החיים עצמו (בהשקפות), הובא בדפוס החדש סי' לב ס"ח) חזר בו מראיתו להקל, ובפי שכתב בעצמו בשו"ת האלף לך שלמה (י"ד סי' רסז) שלמעשה דעתו בספר החיים לפסול בזה].

ואם עשה ראש אלא שהוא נוטה לצד ימין של הצואר במקום לצד שמאל, כתב המקדש מעט (ס"ק ד) שלבאורה דינו קל יותר מלמיד שאין לה גג כלל, ונשאר בצ"ע. וכן כתב בשו"ת שנת חיים (סי' צג) שיותר קל להכשירו, מפני שעל ידי גג זה נתקיימו דברי הגמרא (סנהדרין קז, ב) שאות למיד היא כמגדל הפורח באויר, מה שאין כן אם אין לה גג כלל, אלא שכתב שכשיכול להניח תפילין אחרות, יניחן, ואם אינו מוצא אחרים בקלות, יתקן את אלו על ידי הוספת גג גם מצד שמאל, ולאחר מכן ימחק את הגג שבצד ימין. אכן בשעת הדחק יכול להניח תפילין אלו בלא תיקון. ובשו"ת צמח צדק (י"ד סוף סי' רה) ובשו"ת מהרש"ג (ח"א סי' א) הקלו בזה, והוסיף בשו"ת צמח צדק שם, שספר תורה שכל הלמיד שבו הם כאלו אין לתקן, כיון שמבואר בשו"ע הרב (אות ל) שבדיעבד האות כשרה באופן זה, ובשם 'אלקים' הרי אין אפשרות למחוק קצת ולתקן, ואם יתקן רק את האחרים יתמעט בכך כבוד שם ה', ויש צד שאף יחשב כספר תורה מנומר.

ואם בולט גג הלמיד משני הצדדים כעין זיין, כתב בשו"ת שנת חיים (שם) שכשרה היא, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (שם אות ו).

ולמיד שאין לה גג ממש אך יוצא מראשה קו באלכסון כלפי מטה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ז) שיש להקל בזה על ידי תיקון. בצירוף דעת המקדש מעט הנ"ל, שהיקל לתקן אף כשאין גג כלל.

ב צורת אות מ"ם פתוחה

כמו כ"ף נא"ו¹¹⁾ וכו', והסתרטום שבצד שמאל יתה לךב"ק אותו לנגז¹²⁾ וכו', כמעט משוף פשנה עם הנגז¹³⁾, רק שיהיה פנייה לצד מעלה כמו פסם קטן¹⁴⁾.

1) ואם נמשך גג האות בצד שמאל עד שאינו נראה כויי אלא כרי"ש, כתב המקדש מעט (ס"ק ה) בשם הדעת קדושים שהאות פסולה, ואי אפשר להכשירה על ידי גרירת חלק מהגג, משום פסול 'חק תוכות'. אמנם לגבי מים סתומה, כתב (אות ס ס"ק ד) שאינה פסולה באופן זה, וכן מבואר במשגיב להלן (אות מ"ם). ובטעם החילוק כתב הגדולי הקדש (סי' טו אות כז), שבמ"ם פתוחה הרי יש לעשות הפסק ופגימה בין הכיף לויי, ומוכח מזה שיש להקפיד על עשיית היכר לשתי האותיות - הכיף והויי, מה שאין כן באות מ"ם סתומה שלא מצינו שיש להקפיד שייראה הצד השמאלי כויי, לפיכך אין פסול אם נראה כרי"ש במקום ויי, ועוד, שבמ"ם סתומה החיבור בין הויי לכיף הוא עב, וגם אם יהיה לה גג ארוך אין חשש שתיראה האות כאות אחרת, מה שאין כן במ"ם פתוחה שהחיבור בין הויי לכיף הוא דק, אם ייראה הצד השמאלי כרי"ש תשתנה צורת האות כיון שנראה ככיף ורי"ש שנגזו זה בזה, ואינו מ"ם.

ואם בתחתית החרטום נמשך דיו לצד שמאל כנגד הגג הכולט, ונראה החרטום כאות נו"ן, כתב המקדש מעט (שם) שבדעת

משנת תמונת אות ל' ומ' סתומה ונו"ן ונ' פשוטה וס' ודיניהם סופרים ביאורים ומוספים המשך

לקסמיק אות אצל ראשו"ו וכו', עגלה למטה לצד ימין" וכו', משמע דכשר בדיעבד⁶.

(1) ואם ראשה בולט רק לצד הימני, כיוון הפוכה, כתב הרעת קדושים (אות ג) שיש לחוש שפסולה היא. וכן כתב המקדש מעט (סי' ג) שלמעשה פסולה היא מפני שאינה נראית כאות, ושמטעם זה גם אם יוסיף ויעשה גג בצד שמאל, לא יועיל הדבר להבשיר בתפילין ומוזחות משום פסול שלא כסדרן, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' יז אות ב) שבדאי פסולה (נראה מה שכתבנו לעיל אות גימיל בענין זה).

(2) ובדיעבד, אם אורך הראש הוא כאורך המושב, כתב המקדש מעט (סי' ד) שאם שניהם באורך הקרוב לשני קולמוסים יש לחוש שדומה לבי"ת, אך אם אורכם הוא רק קצת יותר מעובי קולמוס, אין חשש בדבר, מפני שקיצורם גורם שאינה דומה לבי"ת (נראה משנ"ב לעיל סוף אות בי"ת), אלא שמ"מ אין לעשות כן לכתחילה, כמבואר במקדש מעט (סי' ה). (נראה ש"ת שבט הלוי ח"ה סי' ו אות ב).

ואם הגג ארוך יותר מהמושב, כתב המקדש מעט (שם) שהדעת קדושים צידד שפסולה, משום שהיא כנו"ן הפוכה שבפרשת יחזי בנסוע, והוסיף על דבריו שגם בברוך שאמר משמע שפסולה. והקובץ תשובות (ח"ג סי' ו) כתב שאין הכרח לבאר בדעת קדושים שדיבר על אופן זה (נראה ש"ת שבט הלוי שם). אכן בשע"צ להלן (אות צד"י סי' ד) מבואר שיתכן שלהאריך את המושב עד שיבלוט מחוץ לגג הוא לעיכובא.

(3) ביאור הדבר, שאמנם צריך להאריך את המושב כדי שלא תיראה כאות בי"ת, אך מאידך גיסא אי אפשר להאריך עד שיבלוט הרבה מחוץ לגג, שהרי באופן זה לא תהיה האות שאחריה סמוכה לגגה של אות זו, ותיראה התיבה כשתי תיבות. וכתב הלשכת הסופר (סי' ה סי' כב ו-כד) שנאמרו שתי עיצות בדבר, הברוך שאמר כתב שיאריך את רגל הנ"ן עד שהמושב יהיה נמוך מהאות שלאחריה, ואז יוכל לכתוב אות וי"ו מעל המושב של הנ"ן, והאשכול כתב שהעיצה היא לעקם את הרגל לצד ימין ואז התחלת המושב תהיה משם, ויהיה המושב ארוך ולא יצטרך שיבלוט מחוץ לגג, וכן כתב המקדש מעט (סי' ח) שבאופן זה אין צריך שיבלוט המושב, ועל כל פנים די בבליטת משהו.

ומבואר בלשכת הסופר (שם) שלמעשה נהגים הסופרים שלט לעשות בדברי האשכול, ובפרט משום שכשיש אות פשוטה לאחר גו"ן (כגון נ"ן פשוטה) אי אפשר לעשות כעצת הברוך שאמר, מפני שהנ"ן פשוטה ארוכה מדי מלכותבה מעל בליטת מושב הנ"ן, ואף הברוך שאמר יורה לאשכול באופן זה. וכן מסקנת המקדש מעט (שם) לעשות בדברי האשכול.

ובמשנ"ב לעיל (סי' לב סי' קיב) כתב שלכתחילה אין נכון להמשיך את המושב של אות נ"ן ולכתוב אות בתוכה, כגון יידי של מילת פני, כיון שיש פוסקים שמתמירים בזה (ראה מג"א שם סי' לג), ולפיכך כתב כאן שיש לעשות את מושב הנ"ן כעצת האשכול (ומה שכתב שיעשה את הצואר ארוך קצת, צריך לומר שאין כוונתו שיהיה ארוך עד שיהיה המושב נמוך יותר משאר האותיות, אלא שיהיה ארוך כדי שישגיג עד אחורי האות), אלא שמ"מ כתב בתחילת דבריו שצריך המושב לבלוט היטב מצד שמאל (ורק שאינו צריך לבלוט כל כך עד שתהיה האות הבאה רחוקה מגו אות זו). ובשע"צ להלן (אות צד"י סי' ד) כתב שיתכן שדין זה שמושב הנ"ן יבלוט לצד שמאל הוא אף לעיכובא.

(4) ונו"ן שיוצא עוקץ למטה מהצד הימני של תחתית מושבה, כתבו המשך בעמוד הבא

לדוד אמת שצריך לתקנה, אך אם כבר הוציאו ספר תורה שיש בו מ"ם כזו לקרוא בו, לא יחזירו אותו לארון הקודש. והוסיף המקדש מעט, שלענין תפילין ומוזחות צ"ע אם מועיל התיקון להבשירן. ובשו"ת מוצרף לכסף (תרומת הכסף סי' כה-כו) כתב שאות זו פסולה משום שינוי צורה, שנראית כסמ"ך הפוכה, ולכן אי אפשר לתקנה בתפילין ומוזחות.

(2) משמע שהחילוק בין מ"ם סתומה לסמ"ך הוא שלמ"ם יש זווית ולסמ"ך אין, וכן מבואר באלפא ביתא (השני אות סמ"ך, הובא בבי"ת), והוא שלא בדברי המאירי (קרות ספר מאמר שני ח"א בתחילתו) שכתב שההבדל בין מ"ם סתומה לסמ"ך הוא שבמ"ם המושב שטוח, ואילו בסמ"ך המושב מתעגל כלפי מטה, ונעשה צר למטה יותר מלמעלה. ובשו"ת דרכי נועם (אהע"ז סי' ג עמ' נט) כתב את שני ההבדלים.

(3) משמע שאם לא עשה לה זווית וקראה התינוק כמ"ם הריהי כשרה. אמנם, לגבי מקרה שהקין הימנית התחתונה של המ"ם היא עגולה (ממש), כתב בביה"ל להלן (אות גו"ן סוף ד"ה הניח) שהיא פסולה (אף בלא קריאת תינוק, ואף אם הקין השניה מרובעת, ויתכן שמחמת זה יקראנה התינוק כמ"ם). וכן כתב המקדש מעט (סי' ב) לבאר את דברי האלפא ביתא שכתב שמ"ם שהיא עגולה בצד הימני למטה אינה טובה משום שיתכן שתדמה לתינוק כסמ"ך, שאין כוונתו שתלוי הדבר איך יקרא התינוק, אלא כוונתו בדברי השו"ת דרכי נועם (שם עמ' נח, ב) שכתב שאף אם יקראנה תינוק אחד כהוגן מ"ם יש לפסול, שכן יתכן שתינוק אחר לא יקראנה כהוגן.

(4) ואם יש הפסק באחד מהצדדים ואינה סתומה, כתב המקדש מעט (סי' ה) שפסולה ואין קריאת תינוק מועילה להבשירה, ומ"מ לענין תיקון אות זו כתב שאם תינוק קוראה כמ"ם מועיל הדבר שיהיה מותר לחבר את הפירוד על ידי הוספת דיו, ואפילו בתפילין ומוזחות. מאידך, הקסת הסופר (סי' ט ס"ד ולשכת הסופר סי' י) כתב שאין אפשרות לתקנה, מפני שהדין שהמ"ם תהיה סתומה הוא מודאורייתא. אכן במקדש מעט (סי' לב סי' קכא) ובגדולי הקדש (שם סי' לה) חלק על סברתו זו.

ומ"מ אם ההפסק הוא בתחתית הצד השמאלי, במקום הפתיחה של מ"ם פתוחה, כתב המקדש מעט (שם) שאין מועיל תיקון בתפילין ומוזחות, מפני שהשתנתה צורת האות מחמת שנראית כאות אחרת.

וכן אם יש הפסק קרוב לתחתית הצד השמאלי, כתב המקדש מעט (אות פ סי' ז) שאין מועיל תיקון בתפילין ומוזחות, מפני שהשתנתה צורת האות מחמת שנראית כאות פ"א (ואף שאינה כשרה לאות פ"א משום שהדין השמאלי אינו כפוף כלפי פנים). ואם ההפסק הוא למעלה, כתב האמרי שפר (כלל ט סי' ב) שיכולה להידמות לט"ת.

[ביה"ל ד"ה יגור]

צ"ר עיין אם נקני גר"ה⁶.

(5) מבואר מדבריו שיתכן שתינוק לא יקרא את האות כהוגן ומ"מ תהיה כשרה (והוועיל גרירה להבשירה). אמנם לענין וי"ו שאינה עגולה בצד הימני של ראשה אלא מרובעת, כתב לעיל (אות וי"ו) שאם יקראנה תינוק כיו"ן תופסל בכך (נראה מה שכתבנו שם).

צורת אות נ"ן כפופה

יעשה ראשה כמ"ם ראש הנ"ן וכו', דלא תהי דומה לבי"ת אם יתקן דתב מעט יותר וכו', וארץ קצת ומטה לצד ימין, כדי

מִשְׁנֵת תְּמוּנַת אוֹת ל' וּמִם וּמ' סְתוּמָה וְנו"ן וְנ' פְּשׁוּטָה וְס' וְדִיגִיָּה סוּפְרִים בִּיאורִים וּמוֹסָפִים הַמִּשְׁךְ

שאינו מוסיף כתיבה אלא רק מוחק, ובוה אין חיסרון של כסדרן. ולמעשה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ו' אות ב') שיש להכשיר בזה, מפני שאות העשויה כראוי על פי ההלכה אינה נפסלת מחמת אות אחרת שבעידה, ועל כל פנים תיקון בודאי מועיל בזה אף בתפילין ומזוזות.

2) ואם הרגל אינה יוצאת מאמצע הגג אלא מצידו, אלא שמשכו אותה מתחת הגג לרוחבו עד אמצעיתו ומשם הורידו אותה כרגל, כתב בשו"ת חתם סופר (ייד סי' רסט) שהאות פסולה, שאף שאין לה צורת אות אחרת מ"מ בודאי תמונתה שונה מתמונת אות נו"ן פשוטה, והמקדש מעט (ס"ק ג') כתב שנראה שכשרה בדיעבד, וביאר בגדולי הקדש (כלל יב אות י') שאם תינזק קורא אותה כנו"ן אין לחוש לפסול, שאף אם באות זי"ן בצורה זו נחוש לפוסלה [ראה מה שכתבנו שם], מ"מ בנ"ן פשוטה אין לפסול, שהרי עיקר ענינה הוא אורך הרגל, ואינה צריכה להיות כזי"ן ממש אלא רק דומה לצורת זי"ן. וראה בספר שערי בינה (אות נ' ס"ק א') שיתכן שלא נחלקו, וכל אחד מהם דיבר על מקרה אחר.

ס צורת אות סמ"ך

וּלְמַשָּׁה מוֹשְׁבָה קָצְרוּ.

1) ואם לא עשה מושב כלל ותחתית הסמ"ך היא כעין משולש, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' יג') שאין להכשירה, ויתכן שפסולה אף לספרדים [הכותבים אות סמ"ך בלא עיגול בצד השמאלי למטה, אלא רק מעקמים קצת את הירך השמאלית לצד ימין, ומחמת קיצור המושב נראית היא כסמ"ך אף שיש לה זווית ולא עיגול בקרן זו, כמבואר בספר לדוד אמת].

בשו"ת פני יהושע (אהע"ז סי' יח) ושו"ת הבי"ח החדשות (סי' צד) שאם היא נראית כגימ"ל הרי היא פסולה [וראה מה שכתבנו לעיל אות גימ"ל הע' 6]. ואם נעשתה שם נקודה על ידי טיפת דיו שניתזה מהקולמוס, כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' רז) שאם ניכר שנעשתה מהתזת הקולמוס, הרי היא כשרה. 5) ואף אם חלק מראשי הנו"ן בספר תורה נראים כזי"ן וחלק מהם נראים כזי"ן, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' טז אות ג') שכשר בדיעבד.

צורת אות נו"ן פְּשׁוּטָה

וְאִם קָרָאָה נִי"ן פְּסוּלָהּ וְכו', הַסְכִּימוּ בָּנָה לְפִסְלָהּ.

1) ואם עשה את רגלה באורך הראוי אלא שהתינוק קוראה כזי"ן מחמת שהיא סמוכה לאות פ"א [אשר מושבה נמוך יותר משאר האותיות], כתב המקדש מעט (סי' לב ס"ק ג') שיש להכשיר [וראה גדולי הקדש שם ס"ק יז], וכן כתב בשו"ת אבני נזר (אור"ח סי' יא), אלא שכתב שלכתחילה כשאפשר יש לתקן על ידי הארכת הנו"ן, ואין בזה חיסרון משום שלא כסדרן, כיון שהחיסרון אינו באותיות עצמן אלא רק בקריאת התיבה, ובתיבה לא נאמר דין כסדרן, שהרי מותר למחוק אות וזי"ן מתיבת "לאבותיך" ולהאריך את האותיות שלפניה ולאחריה. מאידך, בשו"ת ר"א גוטמבר (אור"ח סי' ה' אות ב') פסל בזה, ובשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' רנג) כתב שבלא תיקון יש להחמיר בדבר, והארכת רגל הנו"ן אינה נחשבת כתיקון המועיל, מפני שכאשר אות אינה כשרה בלא תוספת כתיבה, יש לחוש שנחשב התיקון שעל ידי התוספת שלא כסדרן, אך אם אפשר לגרור קצת ממושב הפ"א כדי לקצרו, מותר הדבר מפני

משנת תמונת אות ס' ועין ופא ופ' פשוטה צד"י רצ' פשוטה ודיניהם סופרים

ביאורים ומוספים

שהנקודה שלה בולטת כלפי חוץ [מחמת שנראית כתי"ו], אלא שאף הפמ"ג עצמו נשאר בזה בצ"ע ולא הכריע בוראות שפסולה כמו בפ"א פשוטה.

צורת אות ע"ן

קצין יו"ד וכו', וגופה משוף תחסיק פצמיה קצת וכו', ובה תהיה ו"ן עומדת בשנה"ג נוגעת בירכה למטה פקציה"ג.

(1) ואם עשה את שני ראשי הקוים של העין לצד ימין של הקו, כתב המקדש מעט (ס"ק ג) שיתכן שהאות פסולה, משום שהיא נחשבת כאות הפוכה.

(2) ובאופן עשית גוף האות, האם כקו ישר או שיש לעשות בו שבירה, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ו ס"י קנה אות א) שבלבוש משמע שאינו שבור אלא הוא כאות ו"ו המשובה מלפניה קצת, אך בספר הפרדס לרמ"ק ובלחוד אמת משמע שהוא שבור וצורת הגוף דומה לז"ן כפופה, והביאו כן בשם הרמב"ם, וכן מבואר בקול הרמ"ז (אות ע"ן), וכתב בשו"ת שבת הלוי (שם) שנראה שכן היתה עיקר הכתיבה מדורות.

(3) ואם עשה בצד השמאלי ו"ן קטנה כצורת יו"ד, כתב המקדש מעט (ס"ק ח) שאף שהאנור הזהיר שלא לעשות כן, מ"מ נראה שאינו מעכב בדיעבד, כל שהוא נוגע בירך, אך לכתחילה אין לעשות כן.

(4) ואף שבהנחה הברוך שאמר כתב שתיגע בחצי העליון של הירך, כתב המקדש מעט (ס"ק ז) שיתכן שאין כאן מחלוקת, אלא שאם משערים את כל הירך יש לעשות את הקו השמאלי בחציו התחתון, אך כשמשערים רק את המקום העב של הירך יש לעשותו בחציו העליון.

ואם המושב אינו בולט מעבר לקו השמאלי אלא מעט, ונרמית האות כטי"ת, כתב הילקוט הסופר (כאן) שהאות פסולה.

צורת אות פ"א כפופה

ותהיה רחבה קלמס וקצין וכו', וכן"ל באות ה"א וכו', ואם לא עשה סגורה רק ג' שנה, ע"ן לעיל סוף אות אל"ף.

(1) ושיעור זה, כתב הלשכת הסופר (ס"י ה ס"ק כד) שאינו ברוחב האות כפי שכתב המלאכת שמים, שהרי שיעור רוחבה הוא שלשה קולמוסים בבאות ב"ת, אלא הכוונה כאן היא לחלל שבין הגג למחב.

(2) שם כתב שאם הרגל השמאלית של הה"א נמצאת כנגד אמצע הגג פסולה היא, וצריך לתקנה על ידי גרירת חלק מגג האות בצד שמאל עד שתהיה הרגל השמאלית כנגד קצה הגג. אלא שאם אי אפשר לתקנה באופן זה, כשרה האות בלי ותיקן.

(3) שם כתב שקו משוך באות פוסל, ואי אפשר לתקנו בתפילין ומוחוות משום שלא כסדרן.

ואופן התיקון, מבואר ברמ"א לעיל (ס"י לב ס"יה) שהוא על ידי גרירת מה שנעשה בפסול ולחזור ולכותבו, וכתב במשני"ב שם (ס"ק פט) שכשנשתנה צורת הו"ו ואין ניכר בה ראש וירך, יש לגרור את החלק הנראה כו"ו, ויש מחמירים לגרור גם את כל מה שנכתב באות זו לאחר הדיבוק [והיינו לגרור את האות כולה], וצ"ע אם יש להחמיר כן בדיעבד [וראה ביה"ל שם ד"ה יגורר]. ואם אירעה הנגיעה רק לאחר גמר כתיבת האות, כתב בביה"ל שם (ד"ה נגע) שאין צריך למחוק את כל הרגל, אלא די בכך שיבטל ממנה צורת אות.

המשך בעמוד הבא

למעלה מצד ימין⁽²⁾ ולמטה משני הצדדים⁽³⁾, וינסתם אותה לגמרי⁽⁴⁾. (2) ואם עשאה מרובעת למעלה, כתב המקדש מעט (ס"ק ד) שמועיל תיגוק להכשירה מאחר שלמטה היא עגולה כראוי, והוסיף שיתכן שכשרה היא אף בלא שאלת תיגוק.

(3) ואם צד אחד עגול וצד אחד מרובע, כתב בשו"ת דרכי נועם (אה"ע"ו ס"י ג עמ' נח, ב) ששינוי צורה הוא ופסול, ואין מועיל תיגוק להכשירה כיון שאין ספק שצד זה מרובע, ואות שחלקה דומה לאות אחת וחלקה דומה לאות אחרת פסולה. והוסיף, שאף שבשו"ת אה"ל יעקב (למהריק"ש, ס"י קיג) כתב שאות הדומה לאות אחרת רק בחציה, אך בכללותה אינה דומה לה, כשרה היא [וכתב הפרי"ח (לקוטים על ס"י לב) שכדבריו מבואר בשו"ע (ו"ד ס"י רעד ס"יה), ושלם כהר"י אסכנדרני שחולק על זה, ובמשני"ב לעיל (ס"י לו ס"ק ג) הביא מחלוקת בזה, וכתב שהפרי"ח היקל, ושכן משמע בבואר הגר"א], מ"מ אין זה אלא כשבכללותה נראית כאות הנכונה, מה שאין כן כאן שבכללותה יכולה להדמות לאות מ"ם.

(4) ואם יש הפסק אויר באחד מהצדדים ואינה סתומה, כתב המקדש מעט (ס"ק ה) שפסולה ואין תיגוק מועיל להכשירה, אך לחבר על ידי הוספת דיו מועיל אף בתפילין ומוחוות. מואידך, הקסת הסופר (ס"י ט ס"ד ובלשכת הסופר ס"ק ו) כתב שאין אפשרות לתקנה, מפני שהדין שהסמך תהיה סתומה הוא מראורייתא. אכן בגדולי הקדש (ס"י לב ס"ק לה) חלק על סברתו זו והכשיר כל שההפסק רק ולא השתנתה על ידי צורת האות.

ומ"מ אם ההפסק קרוב לתחתית הצד השמאלי, כתב המקדש מעט (שם) שאין מועיל תיקון בתפילין ומוחוות, מפני שנשתנתה צורת האות מחמת שנראית כאות פ"א [אף על פי שאינה כשרה לאות פ"א, משום שהירך השמאלית אינה כפופה כלפי פנים].

ביה"ל ד"ה הניח

אין לנו תקור מהנמרא ולא להני תקון כאם צשאו למעלה כצורת נא"ו וכו', אס"כ ה"י גמי בפחושה, וצריך עיון לדקא⁽⁶⁾.

(5) ואף שאין מוחלט בלשוננו אם מועיל תיקון לגוף פשוטה שראשה בצורת ו"ו בתפילין ומוחוות, אלא רק בגוף כפופה, מ"מ בשו"ת בית שלמה (ו"ד ח"ב ס"י קסא) מבואר שגם בגוף פשוטה מועיל תיקון, מפני שלא השתנתה צורת האות על ידי כך, וכן כתבו המקדש מעט (אות נ ס"ק א) והערך השולחן (ס"יט) שמועיל תיקון אם תיגוק אומר שהיא אות נ"ן. אכן, לגבי גוף פשוטה שראשה פונה לאחורי האות, כתב בשו"ת בית שלמה (שם) שהיא פסולה, כיון שאינה בצורת אות נ"ן כלל [וראה מה שכתבנו בזה לעיל לענין גוף כפופה].

(6) ובשע"צ לעיל (אות מ"ם ס"ק ב) כתב שמבואר בביה"ל כאן שאין פסק ברור להכשיר, ומשמע שלעיקר הדין לא נקט בדברי הפמ"ג שהשווה את כל הפתוחות לסתומות, וכן מבואר בדבריו באות גוף כפופה, שלענין גוף כפופה שראשה כו"ו הביא מחלוקת אם כשרה, ואילו לענין גוף פשוטה שראשה כו"ו נראה שנקט שפסולה, ושלם כהר"י אסכנדרני שחולק על זה, וכן מבואר בדבריו לגבי הגג שנמשך לשמאל המ"ם ונראה כו"ו, שלענין מ"ם סתומה כתב שאינו מעכב, ואילו לענין מ"ם פתוחה מבואר לעיל (ס"י לב ס"יה) שיה"ל ד"ה ונסתמה) שכל עוד לא עשה את הגג של הו"ו לא נגמרה צורת האות [ובשו"ת שבת הלוי ח"א ס"י טו אות ב נשאר בצ"ע האם פסולה]. אמנם, לענין פ"א כפופה שהנקודה שלה בולטת כלפי חוץ במקום כלפי פנים, העתיק המשני"ב בלא חולק את דברי הפמ"ג שנשאר בזה בצ"ע שמא פסולה כמו בפ"א פשוטה

אפילו בתפלין ומזוזות, וכנ"ל בסמטן לב סעיף כה, עין שם. ואם לא
עשה הנקדה רק בו שנה, עין לעיל סוף אות אל"ף³⁷;

אות פ"א פשוטה (6) צריך לעשותה (3) להתחלה בנזית למעלה, כמו שהבסופה היא למעלה. גם צריכה להיות ארבה

צורת אות צד"י בפופה

צוֹרֶת אוֹת צַדִּיק פְּשׁוּטָה

צורת אות ק"ף

2000

עליהם, היה נראה לן לבאונה דעל-ידי הרכבה אברה צורמה דחו אין שם פ'ם עליה, ואפלו הכי כתב הדי-מקדים שהגני תקון דימקרי עדין צורמה עליה, בין הכל מרגלין בכפיין קאלו, ואס-פן כל-ישפן בענגונג, דאפלו בניין פשוטה שטחמיר הרין, על-פ'לשים אין לנו מקור מסבבאר דלא להגי הקון באם גשאו למעלה בצורה ואי-¹⁶, על אחת כמה וכמה דאין לנו להסמיי בצורה גיין כפוסה אם גשאו למעלה בצורה ואי- דלא להגי הקון, כן נראה לי פשוט. ומה שכתבתי שגיר קצת, דאם יגור הרבה יאבד פמננות, ובשנתקן אמרייך יהיה כזה שלא פסדון. ומה שכתבתי: ואמרייך יוסיף עליו דיו, דאם יאשק בספן ויהיה רלב הבה, אפס דעל-ידי-יה יהא אבד עקר השמות, ויהא מכל מרגלין בבית, וכל יועיל אמרייך מה שגיר מעד שמאל. דע עוד, דלדעת הדי-מקדים צמחה לתורהו בהרא מחתא אפלו לענין דיצבר, אלקא דסיבאר לה דאין לחלק בין פשוטה לכפוסה בין ושיגון שם גיין עליהן וחדע, דבכ"ף פשוטה שששאו מרבע גמי מעד כפוסקים דביאר לה אפלו בדיצבר פסול. אס-פן לרדקיו יש גמי לומר פחאי פנא כמים פחתה אם גשאו למטה אס-פן גילה, דיש לפסלו אפלו בדיצבר משום נה, בין דשיגון שם פ'ם עליהן: ובמים שחוקה דראי פסול, דהיי מכלל מים סכריין ואפלו הכי גמי כפוסה, וצריך עדין ¹⁶ ונתקון סגרי כזה אפלו בחפלי ומחולות, וכלאו הכי גמי כדיו עדין צורמה עליה:

אות עי"ן יהיה (ב) אות ראשון (ב) עי"ן יו"ד, ופניה קצת כלפי מעלה (ג) למתחלה, וגופה משוך תחתיה בעמידה

צורת אות פ"א פפופה

אות פ"א כפופה (ב) צריך להיות לה (ג) לכתחלה למעלה בצד ימין ונית מבפנים, וגם מבחוץ יתנה כוונת קצין. ומהנה משוכה קצת לאחוריה (ג) שתהיה עגלה מבחוץ, וכן למטה תהיה עגלה מבחוץ, וכמו כל הכפופות שצריך עגלה להיות עגלה למטה לכתחלה, אבל (ד) מבפנים יתנה לה ונית, כדי שתהיה בלכן שבפנים צורת בי"ת ומהנה רחבה קלמוס וחציו, כדי לתלות בה הנקדה שבפנים שלא תגע בקאות גופה ונהיה ולא מה שנהגו איזה סופרים לעשות עקב מבחוץ בצורה כזה פ ואומרים שזה להיטיב הבי"ת לכן מבפנים, כי הוא ממש אות שבור, וכאמת צריך להיות עגל מבחוץ כמו שכתבנו, ורק בפנים צריך להיות בי"ת לכן, ומה שנהגו כך, מפני שאינם יודעים ההרצל לעשות לתפס הקלמוס באלכסון ולהמשיכה קצת לאחוריה הקלמוס בפנים, שעל ידי זה נעשה לה ונית בפנים, כמבאר בבית יוסף, על-כן יצא להם השעות לעשות עקב מבחוץ, גם במה שנהגו לכתב משוכה מסוף גפה מעט, והנקדה עושים כוונת ולא עגלה, הם מקלקלים הנאי לגמרי, עד כאן לשון ספר חתיכה תמה בקצור לענינו. ובאמת מי שאינו יודע לעשות כמו שכתב בחתיכה תמה, יותר טוב לעשות בי"ת מבפנים בלא עקב רק כוונת לבד, ממה שיצא פ"א שבור מבחוץ, כי אפילו בתמונת הבי"ת גופא העקב לא לעכובא הוא כלל, וכל-שכן כזה שלא נזכר עקב כלל בבורך שצמר, בודאי לא נכון הוא לעשות על-יד ידו פ"א שבור, עד כאן הגיהו. והנה לה (ה) עקץ על פניה לצד שמאל ויורד למטה אל הנקדה שבתוכה, ומהנה הנקדה תלויה בה, כי הנקדה וקשף עקצה יתנה בתמונת נאי כשיחמך פ"א. ומהאי טעמא תהיה הנקדה למטה לצד שמאל עגלה בתמונת ראש הנאי. ולא תגע הנקדה בשום מקום מבפנים, ואם נגעה (ו) פסילה. גם זהיר בהנקדה (ז) שלא תהיה הפוכה לצד חוץ, דאי לאו הכי צריך עין אפילו דעבד, ואם לא תלה הנקדה (ח) בהעקץ שעל פני פ"א, והרחיקה מקצה הגז לבפנים, יש להסתפק בו, ודינו כמו פ"א שפלה רגל שמאלו באמצע הגז וכנ"ל באות ה"א. ואם לא נגעה הנקדה בגפה ומינח קראה פ"א. יש לחשו, ומקו מוציל

לעבובא: הוא: (א) עין באות מ"ם סתומה בשער העינין אות: קטן: ד: **ע** (ב) בתי"יפ: (ג) דאם הקו שיה פסול אפילו בדרייב: (ד) פשוט: (ה) דאם לכתיב בעמידה, איננה חמומת עינין כראוי, וצריך עינין אפילו לענין דרייב, ודען ברין פרק הבונה: (ו) לכתחלה, ונראה לי שגם עקר חמומת ראשה שהיא כניין עובר למעלה משה העדרים אינו מעט בדרייב, ודעינין רק שהיא נקר הראש ולא יתנה קו שיה, ודוינא דמה שמכל ספריימגים בדרייב כפי בעדו העקלאלי שהוא גס: מ: כניין, ודען לעיל בסוף אות סייה: (ז) לכתחלה: (ח) בלו בבתי"יפ: (ט) הוא פשוט: (י) גם זה רק לכתחלה: (יא) גם זה אינו מעט כדלעיל: (יב) וסמך מוטע: (יג) היחודה חיל: (יד) גם זה לא כדלעיל: (טו) ברור שגמר ק"א: (טז) הראשון והאחר: (יז) פרייבקים בסוף הפתיחה לסימן לי"ב: (יח) פרייבקים: (יט) בתי"יפ: (כ) עין בבתי"יפ: (כא) בבתי"יפ: (כב) בתי"יפ: (כג) הענין: (כד) ולכתחלה נראה לי: (כה) ובסל פקום נראה לי דאפילו הפרייבקים דמסתפק בהן גרין כפופה, לענין דרייב מודה בצדיי ולא מעט בדרייב, ולא בעינין רק שהיא נקר הראש ולא יתנה קו שיה, ודוינא דסייה שגם שם מתענה ברין ויין ובסל שם הפרייבקים, ושאינו גרין ונזכר בנקרא שמתענה למעלה הוא פשוט ויין, ודען לעיל בסוף אות סייה: (כז) כמו בגרין כפופה לעיל, ובשלקא שם אפשר שהוא לעבובא כדי שלא תהיה לכין כפופה או כפופה, גם שאין קו כאן, ולכן כתבתי בבתי"יפ: (כח) ברור שאינו כדלעיל: (כט) הלא כמאז בפשוטה: (ל) בתי"יפ: (לא) לכתחלה: